

تأثیر اخلاق در حسابداری

محمدعلی حکیمی رکن‌آبادی^۱

^۱ دانشجوی کارشناسی دانشگاه فنی و حرفه‌ای استان یزد دانشکده شهید صدوقی یزد

چکیده

حرفه حسابداری یکی از منظم‌ترین رشته‌ها بوده و وظیفه دارد گزارش‌های مالی را به صورتی دقیق به ذینفعان ارائه نماید. بنابراین حسابداری که مسئولیت تهیه این گزارش‌ها را برعهده دارند، باید بالاترین استانداردها، مسئولیت اخلاقی را رعایت کنند. با این حال، رفتار اخلاقی در میان متخصصان حسابداری همیشه تضمین نمی‌شود و گاه شاهد برخی بی‌اخلاقی‌ها و اثرات مخرب آن بر حرفه حسابداری بوده و هستیم. رعایت اخلاق در جامعه حسابداری، به نوعی منجر به سعادت و رفاه اعتباردهندگان و سرمایه‌گذاران است و موضوع مورد نیاز تمام جوامع سازمان‌ها، حرفه‌ها و شرکت‌ها می‌باشد. در این مقاله تلاش می‌شود تا ضمن بررسی نقش نهادهای حسابداری حرفه‌ای در ترویج و ارتقای اخلاق در این حرفه، به مصداق‌هایی از اصول کلی اخلاق حرفه‌ای مانند صداقت، درست‌کاری و غیره اشاره شود. آیین رفتار حرفه‌ای حسابداری که مجموعه‌ای خاص از قوانینی است که توسط نهادهای حاکمیتی حسابداران رسمی تعیین می‌شود نیز تشریح خواهد شد و نتایج بکارگیری اصول اخلاقی در انجام کارهای حرفه‌ای نیز بیان می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اخلاق حرفه‌ای، حسابداری، آیین رفتار حرفه‌ای

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

امروزه اخلاق و مسائل مرتبط با آن، در رشته حسابداری توجه زیادی را در سراسر جامعه به خود معطوف کرده است و دلیل این امر نقش مهم و پر معنای رفتار اخلاقی در حفظ و بقای یک حرفه و به طبع آن جامعه از یک سو و وجود تعداد پر شمار از نمونه‌های رفتار ضد اخلاقی و مسائل و مشکلات آن برای جامعه از سوی دیگر می‌باشد (محمدی نافچی و علیخانی، ۱۳۹۹، ۴۹). اخلاق موضوعی است که همه جوانب زندگی بشر را پوشش می‌دهد. اخلاق، ضرورت و لازمه یک جامعه سالم است. هر جامعه‌ای که بتواند اصول و ارزش‌های اخلاقی را در میان افراد خود گسترش دهد، پیش‌شرط حرکت در مسیر تعالی را اجرا کرده است. اخلاق اصل اساسی عمل بر اساس شرایط و برحسب احترام به حقوق خود و دیگران و رعایت اصل عدالت و انسان‌دوستی است (دادنوش‌فر، محسنی و قاسمی، ۱۴۰۱، ۱۴۳).

موضوع اخلاق و رعایت اصول آن در رشته حسابداری و افراد شاغل در آن از اهمیت بیشتری برخوردار است چرا که حرفه حسابداری یکی از متشکل‌ترین و منضبط‌ترین حرفه‌های دنیا است و به دلیل نوع و ماهیت خدماتی که ارائه می‌کند باید اعتبار و اعتماد خاصی داشته باشد. تداوم این اعتبار و اعتماد، به پایبندی فکری و عملی اعضای حرفه به ضوابط رفتاری و اخلاقی آن بستگی دارد (خوشبخت، تائبی نقندری و زینلی، ۱۴۰۱، ۲۲۳). اما برخی از بداخلاقی‌های به وجود آمده، باعث خدشه‌دار شدن اعتبار حرفه حسابداری و در نتیجه فشار بر مراجع حرفه ای برای جلب اعتماد عمومی شده است. این فشار با ظهور بحران‌های مالی مانند سقوط بازار سهام در بورس اوراق بهادار نیویورک در سال ۱۹۲۸، ورشکستگی اخیر شرکت‌های بزرگی مانند انرون و ورلدکام در سال‌های گذشته و سوءاستفاده‌های مالی تشدید یافته است. در این گونه موارد، مسئولیت پیدایش این بحران و نا به سامانی‌های مالی، به گونه عمده به سمت عدم کفایت گزارشگری اطلاعات مالی، نبود استانداردهای حسابداری و حسابرسی مناسب و عملکرد ناکافی حسابرسان، سوق پیدا کرده است. نتیجه این امر، از دست رفتن اعتماد عمومی به حرفه حسابداری و حسابرسی بوده است. مهم‌ترین راهکارهایی که تاکنون برای بازگشت اعتماد عمومی مورد استفاده قرار گرفته است، اقداماتی در راستای تجدید نظر در سازمان‌دهی و تشکیلات مراجع تدوین‌کننده استانداردهای حسابداری و حسابرسی، بهبود گزارشگری مالی و تدوین قانون‌ها، استانداردها و دستورالعمل‌های جدید حسابداری و حسابرسی بوده است (نمازی و رجب دری، ۱۳۹۷، ۱).

۲. اهمیت رعایت اخلاق برای حرفه حسابداری و حسابرسی

حسابداری در دنیای پیشرفته اقتصادی امروز حرفه‌ای است حیاتی، زیرا سامانه اقتصادی جاری بدون آن نمی‌تواند، وجود داشته باشد. یکی از مهمترین نقش‌های حسابداری به عنوان رشته‌های از دانش بشری، فراهم ساختن امکان پاسخگویی مدیران و مباحثان سازمان‌ها و بنگاه‌های عمومی به اشخاص ذینفع است (محمدپور، بالکدری و بهزادی، ۱۴۰۱، ۱۰۶). این پرسش مطرح است که چرا اخلاق تا به این اندازه برای حرفه حسابداری و حسابرسی اهمیت دارد؟ در اینجا چندین دلیل عنوان می‌شود: حسابداران حرفه‌ای باید منفعت عموم را در نظر بگیرند و حافظ اعتبار حرفه حسابداری باشند. منفعت شخصی نباید بر این مسئولیت‌ها غلبه کند. حسابداران با طیف وسیعی از مسائل مرتبط با صاحبکار سروکار دارند. آنها به طور معمول به یک حرفه‌ای خود را در مقابل مشتری مسئول میدانند. هدف، حل مشکل مشتری است؛ برای ایجاد ارزشی که مشتری در نظر دارد. اگر ارزش مربوطه ایجاد نشود، اگر مشکل حل نشود، شخص حرفه‌ای کار خود را انجام نداده است. تنها زمانی نیاز مشتری برطرف شده است که تمامی فرایندهایی صورت پذیرفته باشد، که به ایجاد ارزش مورد نظر منجر می‌شود و حرفه‌ای وظیفه‌اش را به طور کامل انجام داده باشد. به طور تکنیکی، حسابداران حرفه‌ای باید خدمات حرفه‌ای را مطابق با استانداردهای تکنیکی و حرفه‌ای مربوطه انجام دهند. آنها وظیفه دارند دستورالعمل‌های صاحبکار را به نحوی که بی‌مهارت و مراقبت حرفه‌ای انجام دهند بی‌طرف و درستکار بوده و در خصوص حسابداران حرفه‌ای لازم است مستقل و سازگار رفتار کنند (دادنوش‌فر، محسنی و قاسمی، ۱۴۰۱، ۱۴۳).

۳. تاریخچه و جایگاه اخلاق در حسابداری

به روایتی لزوم رعایت اخلاق حرفه‌ای برای حسابداران اولین بار در کتاب لوکا پاچیولی به عنوان پدر حسابداری مطرح شده است. پاچیولی که یک کشیش ایتالیایی و در واقع یک ریاضیدان بود که در کتاب خود که در سال ۱۴۹۴ منتشر شد از اخلاق حسابداری نوشته است. استانداردهای اخلاقی از آن زمان تاکنون از طریق گروه‌های دولتی، سازمان‌های حرفه‌ای و شرکت‌های مستقل توسعه یافته است. نتیجه کار این گروه‌های مختلف حسابداری منجر به ایجاد کدهایی در زمینه اخلاق شده است و بعد از آن توسط گروه‌های دولتی، سازمان‌های حرفه‌ای و شرکت‌های مستقل گسترش یافته است (محمدی نافچی و علیخانی، ۱۳۹۹، ۴۹).

۴. تعریف اخلاق

واژه «اخلاق» برگرفته از لغت یونانی «ethos» به معنی شخصیت، روحیه و رفتارهای گروهی از مردم یا یک فرهنگ می‌باشد (خلیل‌پور، کامیابی و نبوی، ۱۳۹۸، ۹۱). علامه علی‌اکبر دهخدا در لغت‌نامه اخلاق را جمع خلق و خوی‌ها و علم اخلاق را دانش بد و نیک خوبی‌ها تعریف کرده است و آن را یکی از سه بخش فلسفه یا حکمت علمیه می‌داند دکتر حسن انوری در فرهنگ بزرگ سخن، اخلاق را مجموعه عادت‌ها و رفتارهای فرهنگی پذیرفته میان مردم یک جامعه تعریف کرده و در ادامه به رفتار شایسته و پسندیده عطف می‌دهد. دایره‌المعارف مصاحب علم اخلاق را بررسی و تعیین ارزش اعمال انسانی بر حسب اصول اخلاقی تعریف کرده است (محمدی نافچی و علیخانی، ۱۳۹۹، ۴۹).

موضوع‌های اخلاقی را به سه شاخه اخلاق تحلیلی یا فرا اخلاق، اخلاق هنجاری یا دستوری و اخلاق کاربردی به شرح ذیل تقسیم نموده و گفته است که مرز روشنی بین سه شاخه وجود ندارد. اخلاق تحلیلی یا فرا اخلاق، توصیفی فلسفی از ماهیت، توجیه، معقولیت، شرایط صدق و منزلت نظام‌ها، معیارها، احکام و اصول اخلاقی، صرف نظر از محتوی خاص آنهاست. در این زمینه نظرات متفکران مختلف متفاوت است. اخلاق هنجاری یا دستوری ضوابط و معیارهای چگونه زندگی کردن، خوب و بد، درست و نادرست و نظایر آن را تعریف و چگونگی انتخاب بین آنها و راه درست عمل کردن را بر اساس قواعد معین بیان مینماید. اخلاق کاربردی ادامه اخلاق هنجاری است و برخی از متفکران آن را بخشی از نظام تعهدات اخلاق هنجاری میدانند. اخلاق هنجاری در حسابداری می‌تواند درباره اینکه حسابداران چگونه باید رفتار نمایند یک منبع استنباط و درک باشد (کاظمی، حیدری و عبدی، ۱۳۹۵، ۱۱۱).

به عبارتی، یکی از ویژگی‌های اخلاق حرفه‌ای، بومی بودن آن است. مسایل عینی و حرفه‌ای اخلاق به فرهنگ وابسته است. این مسایل در زمینه‌های معین فرهنگی و اجتماعی به وجود می‌آیند و از این رو در حل و رفع آنها، توجه به زمینه‌های مذکور اهمیت فراوانی دارد، برای مثال هنجارهای قومی و ملی و زمینه‌های اعتقادی مسائل خاصی را بر می‌انگیزد و راه‌های معینی را می‌طلبد. بنابراین، اخلاق حرفه‌ای اگرچه یک دانش است، این دانش فارغ از زمینه‌های فرهنگی نیست و از داشتن اخلاق حرفه‌ای بومی‌گریزی وجود ندارد (خواجوی، اعتمادی و قدیریان، ۱۳۹۸، ۱). از نظر زرنا، اخلاق را می‌توان مجموعه‌ای از قواعد اخلاقی دانست هنجارهایی که بر افراد و سازمان‌ها تأثیر می‌گذارد و همچنین راه‌های آن را تعیین می‌کند افراد و سازمان‌ها در فعالیت‌های تجاری و شخصی فعالیت می‌کنند به گفته ماریانا و ماریاسیورثا، در زمینه حسابداری و حسابرسی حرفه، اخلاق را می‌توان با ارزش‌ها و معیارهای اخلاقی که ارائه می‌کند مرتبط باشد راهنمایی به حسابدار حرفه‌ای برای اطمینان از کیفیت حسابداری و گزارش مالی بیانی به عنوان «درست و منصفانه». مطالعات همچنین استدلال کرده‌اند که هدف اصلی حسابداری و حسابرسی ارائه وضعیت مالی دقیق و منصفانه شرکت به منظور کمک است (Giriraj, 2020).

۵. اصول اخلاقی

اصول اخلاقی حسابداری که کم و بیش مورد اتفاق نظر همه موجب تأمین، انجمن‌های حرفه‌ای حسابداری بوده و رعایت آنها از اهداف این حرفه می‌باشد به شرح زیر است:

الف) درستکاری: یکی از اصول بنیادی آیین رفتار حرفه‌ای درستکاری است. بر اساس این اصل، حسابدار حرفه‌ای باید در انجام خدمات حرفه‌ای خود درستکار باشد. حسابدار حرفه‌ای باید خدمات حرفه‌ای را مطابق اصول و ضوابط حرفه‌ای مربوطه انجام

دهد همچنین درخواست‌های صاحبکار یا کارفرمای خود را به گونه‌ای با مهارت و دقت انجام دهد که با الزامات درستکاری، بی‌طرفی و نیز استقلال حسابداران حرفه‌ای مستقل سازگار باشد (باباجانی، ثقفی و رستگار مقدم، ۱۳۹۹، ۱).

ب) بی‌طرفی: حسابدار حرفه‌ای باید بی‌طرف باشد و نباید اجازه دهد هیچ گونه پیش‌دوری، جانبداری، تضاد منافع یا نفوذ دیگران، بی‌طرفی او را در ارائه خدمات حرفه‌ای مخدوش کند.

ج) صلاحیت و مراقبت حرفه‌ای: حسابدار حرفه‌ای باید خدمات حرفه‌ای را با دقت، شایستگی و پشتکار انجام دهد. وی همواره موظف است میزان دانش و مهارت حرفه‌ای خود را در سطحی نگاه دارد که بتوان اطمینان حاصل کرد، خدمات وی به گونه‌ای قابل قبول و مبتنی بر آخرین تحولات در حرفه و قوانین و مقررات ارائه می‌شود.

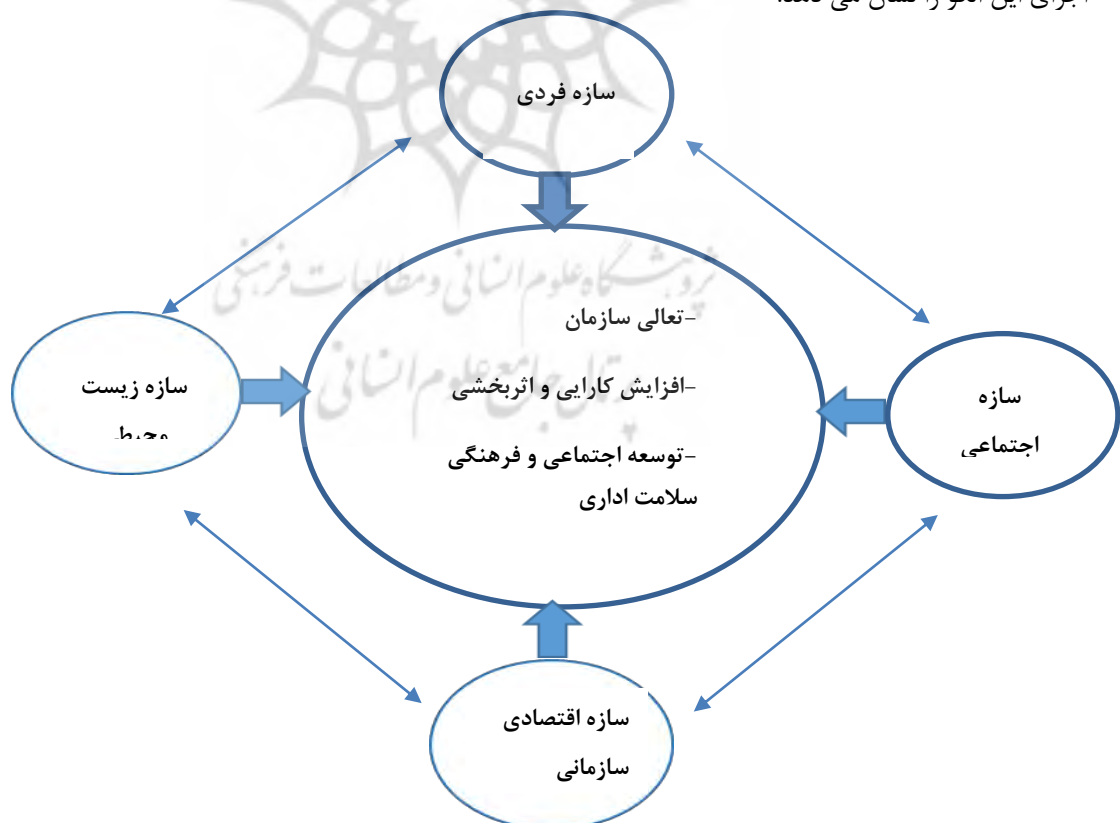
د) رازداری: حسابدار حرفه‌ای باید به محرمانه بودن اطلاعاتی که در جریان ارائه خدمات حرفه‌ای خود به دست می‌آورد توجه کند و نباید چنین اطلاعاتی را بدون مجوز صریح صاحبکار یا کارفرما، استفاده و یا افشاء کند؛ مگر آنکه از نظر قانونی یا حرفه‌ای حق و یا مسئولیت افشای آن را داشته باشد.

ه) رفتار حرفه‌ای: حسابدار حرفه‌ای باید به گونه‌ای عمل کند که با حسن شهرت حرفه‌ای او سازگار باشد و از انجام اعمالی که اعتبار حرفه او را مخدوش می‌کند، بپرهیزد.

و) اصول و ضوابط حرفه‌ای: حسابدار حرفه‌ای باید خدمات حرفه‌ای را مطابق اصول و ضوابط حرفه‌ای مربوط انجام دهد و همچنین درخواست‌های صاحبکار یا کارفرمای خود را به گونه‌ای با مهارت و دقت انجام دهد که با الزامات درستکاری، بی‌طرفی و نیز استقلال حسابداران حرفه‌ای مستقل سازگار باشد (سرلک، ۱۳۸۷، ۲۳).

۶. الگوی توسعه اخلاق حرفه‌ای در حسابداری

الگوی ذکر شده تشکیل شده از چهار مؤلفه سازه فردی، سازه اجتماعی، سازه اقتصادی سازمانی و سازه زیست محیطی بوده و اولویت آن‌ها نیز با استفاده از فن دلفی و کسب نظر از متخصصان اخلاق حرفه‌ای حسابداری مشخص شده است این شکل اجزای این الگو را نشان می‌دهد.

شکل ۱. الگوی توسعه پایدار اخلاق حرفه‌ای حسابداری (منبع: نمازی، رجب دری، ۱۳۹۷، ۳۷)

در شکل بالا عوامل فردی مواردی است که به شخص و شخصیت حسابداران مرتبط است و عوامل اجتماعی، عواملی است که در رابطه با محیط اجتماعی و پیرامونی باشد. عوامل سازمانی به سازمان و فعالیت‌های اقتصادی سازمان مرتبط است و عوامل زیست محیطی نیز به اهمیت، نگهداری، حفاظت و اخلاق محیط زیست اشاره دارد (نمازی و رجب دری، ۱۳۹۷، ۱).

۷. اهمیت اخلاق در دین مبین اسلام

دین اسلام برای اخلاق اهمیت فراوانی قائل است و به مفاهیمی مثل خیر و شر، عدل و ظلم، صبر و احسان توجه داشته و همچنین رسالت مهم پیامبر اکرم نیز بیان تعریف اخلاق و اصلاح کردن مسیر اشتباه اخلاق انسان‌ها بوده است. بر اساس حدیثی که از مستدرک الوسائل وجود دارد پیامبر اکرم هدف از نبوت و رسالتش را تکمیل فضایل اخلاقی بیان کرده است. همچنین محمد تقی مصباح یزدی نیز گفته که اداره کردن زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها که از اهداف اصلی دین است تنها در پرتو انجام مجموعه خاصی از دستوره‌های اخلاقی تامین می‌شود و به همین دلیل می‌توان گفت که دین بدون وجود اخلاق نمی‌تواند به اهداف خود که سعادت دنیا و آخرت است برسد. برخی از ارزش‌هایی که قرآن کریم بر آن بسیار تاکید دارد شامل قسط و عدل، صبر، نیکوکاری نسبت به والدین، صلح رحم، انفاق به یتیمان، رحمت و مهربانی، ادای امانت، وفای به عهد و درست کاری در انجام معامله می‌شود (<https://fa.alkawthartv.ir/news/217147>).

۸. تاثیر اخلاق حسابداری بر جامعه

اخلاق در حسابداری مستلزم آن است که صورت‌های مالی برای استفاده‌کنندگان نهایی مفید باشد تا فرآیند تصمیم‌گیری مالی آن‌ها را تسهیل کند. جامعه تجاری از متخصصان حسابداری انتظار دارد که استانداردهای اخلاقی را رعایت کنند و اطمینان حاصل کنند که اطلاعات به موقع، دقیق و شفاف به همه کاربران نهایی ارائه می‌شود. هر گونه تلاش برای ایجاد عمدی صورت‌های مالی نادرست می‌تواند به شدت به اعتبار یک کسب و کار آسیب برساند و منجر به موارد زیر شود: الف) افزایش فعالیت‌های مجرمانه و کلاهبرداری: ملاحظات اخلاقی ضعیف توسط حسابداران یک شرکت، سطح نظارت و کنترل ما فوق را به حداقل می‌رساند که این امر باعث می‌شود حفره‌هایی برای حساب‌برسان برای درگیر شدن در رفتارهای غیراخلاقی و پنهان کردن شواهد فرصت‌هایی را برای دستکاری داده‌های قابل توجه ایجاد می‌کند که منجر به ارتکاب جرایم جدی مانند فرار مالیاتی و کلاهبرداری می‌شود. ب) صدمه به شهرت کسب و کار: فعالیت‌های غیراخلاقی توسط متخصصان حسابداری بر اعتماد و شهرت سازمان نزد ذینفعان تأثیر می‌گذارد. فقدان اعتماد به دلیل فعالیت‌های غیراخلاقی، هویت شرکت را مخدوش می‌کند که انجام کار را دشوار می‌کند. ج) سودمندی محدود صورت‌های مالی: رفتارهای غیراخلاقی حسابداران نقض مقررات است زیرا مستلزم دست‌کاری اطلاعات صورت‌های مالی است. در نتیجه، این‌گونه صورت‌های مالی از وضعیت حقوقی مناسب تری برخوردارند که به شدت بر فرآیند تصمیم‌گیری تأثیر می‌گذارد (Giriraj, 2020).

۹. مبانی رفتار حرفه‌ای

ارتباط دو سویه جامعه و حرفه که لازمه آن از یک طرف، ارائه خدمات حرفه‌ای به جامعه و از طرف دیگر، تأمین اشتغال ارائه‌کنندگان این خدمات است، ناگزیر باید تابع ضوابط دقیقی باشد که دو طرف را به حقوق یکدیگر آگاه کند. نظام حاکم بر هر حرفه، ترکیبی از قوانین و مقررات تدوین شده در داخل و خارج آن حرفه است. در کمتر جامعه‌ای دیده می‌شود که قوانین و مقررات تنها در داخل حرفه تدوین شود یا کلاً از خارج بر آن تحمیل گردد. بلکه به تناسب نیاز جامعه به حرفه و اعتبار آن، تعادلی بین این دو دسته قوانین و مقررات برقرار می‌شود. ضوابط رفتاری و اخلاقی هر حرفه، مهم‌ترین خط‌مشی‌های آن را تشکیل می‌دهد. این خط‌مشی‌ها، مواردی چون ویژگی‌های اصلی حرفه، روابط اعضای حرفه با جامعه، روابط اعضای حرفه با یکدیگر و بالاخره روابط هر عضو با جامعه حرفه‌ای را در بر می‌گیرد. این ضوابط در حرفه حسابداری مبانی رفتار حرفه‌ای نامیده می‌شوند از دیدگاه مبانی رفتار حرفه‌ای، اهداف حرفه حسابداری عبارت از دستیابی به بهترین اصول و ضوابط حرفه‌ای، اجرای عملیات در بالاترین سطح ممکن بر اساس اصول و ضوابط مذکور و به‌طور کلی تأمین منافع عمومی است. تحقق این اهداف مستلزم تأمین موارد زیر است: الف) اعتبار: جامعه به اطلاعات و سامانه‌های اطلاعاتی قابل اتکا و معتبر نیاز دارد. ب) حرفه‌ای بودن: افراد حرفه‌ای در زمینه حسابداری حرفه‌ای باید به

سادگی توسط صاحب‌کاران، کارفرمایان و سایر اشخاص ذینفع، قابل تشخیص و شناسایی باشد. ج) کیفیت خدمات: اطمینان از اینکه کلیه خدمات ارائه شده توسط حسابداران حرفه‌ای با بالاترین کیفیت ممکن انجام می‌شود. د) اطمینان: استفاده‌کنندگان از خدمات حسابداران حرفه‌ای باید مطمئن شوند چارچوبی برای رفتار حرفه‌ای وجود دارد که ناظر بر ارائه آن خدمات است (سرلک، ۱۳۸۷، ۲۳).

۱۰. نتیجه‌گیری

حسابداری در دنیای پیشرفته اقتصادی امروز حرفه‌ای حیاتی است و سامانه اقتصادی جاری بدون استفاده از خدمات حسابداری قادر به ادامه حیات خود نمی‌باشد. اما متأسفانه برخی اتفاقات در جهان و بررسی روند گزارشگری در ایران و سایر کشورها نشان‌دهنده قصورات و تقلب در این حرفه است و همین امر باعث کم شدن اطمینان جامعه به خدمات ارائه شده توسط این رشته شده و لطمات جبران‌ناپذیری به شاغلین در این حرفه و به طبع آن جامعه وارد کرده است. هر چند در نگاه اول اخلاق حرفه‌ای یک دانش بوده و امری اکتسابی است، اما شواهد نشان می‌دهد این موضوع فارغ از زمینه‌های فرهنگی نیست. به عبارتی، یکی از ویژگی‌های اخلاق تاثیر و تاثر آن از جامعه‌ای است که فرد در آن مشغول به فعالیت می‌باشد. بنابراین از آنجا که ایران یک جامعه اسلامی است و احادیث زیادی دلیل رسالت پیامبر اسلام را اخلاق بیان نموده‌اند، پس رعایت اصول اخلاقی حرفه‌ای با در نظر گرفتن مبانی مطرح شده دین اسلام می‌تواند یک راه حل بسیار مناسب برای برون رفت از این وضعیت و رعایت بیشتر موضوعات اخلاقی در حسابداری باشد و رعایت مسائل اخلاقی را تسهیل نماید. این تحقیق نشان داد که ابعاد اخلاقی برای حرفه حسابداری برای کلیه نهادهای حرفه‌ای ضروری بوده و در افزایش شهرت تجاری و سودمندی خدمات این حرفه مثل صورت‌های مالی تاثیر گذار است. در عین حال رعایت این موضوع باعث کاهش فعالیت‌های مجرمانه و تقلب می‌شود.

منابع

۱. باباجانی، جعفر؛ ثقفی، علی؛ رستگارمقدم، هیوا. (۱۳۹۹). مدل سه بعدی آموزش صلاحیت‌های اخلاقی در رشته حسابداری. دوفصلنامه حسابداری ارزشی رفتاری، شماره ۱۰، ص ۱-۲۸.
۲. خلیل‌پور، مهدی؛ کامیابی، یحیی؛ نبوی‌چاشمی، سیدعلی. (۱۳۹۸). تاثیر رویکردهای اخلاقی حسابداران بر کیفیت اطلاعات حسابداری. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابداری، شماره ۴۳، ص ۹۱-۱۱۷.
۳. خواجه‌جو، شکرالله؛ اعتمادی‌عیدگاهی، سارا؛ قدیریان‌ارانی، محمدحسین. (۱۳۹۸). اصول اخلاق حسابداری: چهارچوبی برای تدوین آیین رفتار حرفه‌ای حسابدار. پژوهش حسابداری و حسابرسی، شماره ۳، پیاپی ۳۸، ص ۱-۲۹.
۴. خواجه‌جو، شکرالله؛ سرمدی‌نیا، عبدالمجید؛ پورگودرزی، علیرضا. (۱۳۹۹). چهارچوب مفهومی مبتنی بر اخلاق برای حسابداری و گزارشگری مالی. مجله علمی دانش حسابداری مالی، شماره ۱، ص ۲۵-۴۴.
۵. خوشبخت، اسماعیل؛ تائبی‌نقندری، امیرحسین؛ زینلی، حدیث. (۱۴۰۱). دینداری، اخلاق حرفه‌ای حسابداران و تقلب‌های گزارشگری مالی. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی (پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی)، شماره ۵۳، ص ۲۲۳-۲۵۳.
۶. دادنوش‌فر، علی؛ محسنی، عبدالرضا؛ قاسمی، مصطفی. (۱۴۰۱). فراتحلیل عوامل موثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی در حرفه حسابداری و حسابرسی. دو فصلنامه علمی حسابداری دولتی، شماره ۲، پیاپی ۱۶، ص ۱۴۳-۱۶۶.

۷. سرلک، نرگس. (۱۳۸۷). اخلاق حسابداری. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، شماره ۲. ص ۲۳-۳۷.
۸. کاظمی علوم، مهدی؛ عبدی، مصطفی؛ حیدری معقول، زهرا. (۱۳۹۵). کارکرد اخلاقی تئوری عدالت در حسابداری. پژوهش حسابداری، شماره ۲۸، ص ۱۱۱-۱۲۷.
۹. محمدپور، مهسا؛ بالکدری، محمد؛ بهزادی، فریدون. (۱۴۰۱). اصول اخلاقی در حسابداری. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، شماره ۸۴، ص ۱۰۶-۹۲.
۱۰. محمدی نافچی، ارش؛ علیخانی، شهناز. (۱۳۹۹). اخلاق و فرهنگ در حسابداری. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، شماره ۴۹، ص ۴۹-۶۴.
۱۱. نمازی، محمد؛ رجب دری، حسین. (۱۳۹۷). اخلاق حرفه‌ای حسابداری در ایران تحلیل محتوا. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات تجربی حسابداری مالی، شماره ۵۹، ص ۱-۳۴.
۱۲. نمازی، محمد؛ رجب دری، حسین. (۱۳۹۷). تدوین سوگندنامه اخلاقی حسابداران ایران. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، شماره ششم، ص ۳۷-۶۴.
۱. Giriraj, Kiradoo, Ethics in Accounting: Analysis of Current Financial Failures and Role of Accountants (2020). International Journal of Management (IJM), 11 (2), pp. 241-247.
۲. <https://fa.alkawthartv.ir/news/217147>